

Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

УДК 327:061.1ЄС:378.014.5(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20523744>

**Інституційна трансформація вищої освіти країн-кандидатів на вступ до
ЄС: досвід для України**

Даниленко Сергій Іванович,

доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри
міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ,
Україна, <https://orcid.org/0000-0003-3435-2146>

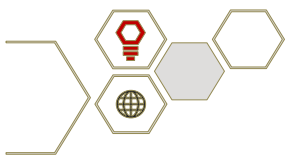
Бабкіна Ксенія Андріївна,

магістр за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ,
Україна, <https://orcid.org/0009-0007-6052-0226>

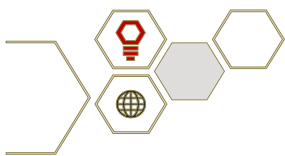
Прийнято: 17.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація: У сучасних умовах набуття Україною кандидатського статусу та завершення двостороннього скринінгу відповідності українського законодавства асquis ЄС у 2025 році особливої актуальності набуває проблема інституційної трансформації вищої освіти як елементу успішної євроінтеграції. Метою статті є визначення ключових інституційних механізмів трансформації вищої освіти на кандидатському та допереговорному етапах на основі порівняльного аналізу досвіду Польщі, Болгарії, Хорватії, Молдови та

Грузії та формулювання рекомендацій для України. Фокус на вищій освіті обумовлений тим, що саме цей сектор є предметом Глави 26 переговорних розділів асquis ЄС та має найбільш розвинуту архітектуру євроінтеграційних інститутів – від Болонського процесу до ЄПВО та EQAR. Методологічну основу становлять порівняльний інституційний аналіз, кількісний аналіз хронологічних інтервалів та систематичний аналіз звітів зовнішнього оцінювання ENQA із якісним кодуванням. У результаті дослідження встановлено, що успішна інституційна трансформація вищої освіти вимагає не лише формальної законодавчої відповідності, а й субстантивної зміни культури врядування та підзвітності. Аналіз звітів ENQA виявив три емпіричні закономірності: незалежність агенції є найбільш системно вразливим стандартом, ресурсна спроможність демонструє нелінійну динаміку незалежно від обсягу фінансування, а процедурні стандарти досягаються легше, ніж стандарти, що потребують субстантивних інституційних змін. Визначено пріоритети для України: повне членство НАЗЯВО в ENQA та включення до EQAR, перехід до результатоорієнтованого фінансування та законодавче закріплення фінансової автономії агенції, використання воєнної відбудови як каталізатора інституційної модернізації. Інституційна трансформація вищої освіти є стратегічним, а не технічним виміром євроінтеграції України.

Ключові слова: *інституціоналізація, Європейський простір вищої освіти, євроінтеграція України, держави-члени ЄС.*

Institutional Transformation of Higher Education in EU Candidate

Countries: Lessons for Ukraine

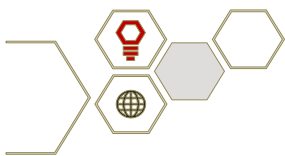
Serhiy Danylenko,

Doctor of Political Sciences, Professor, Head of the Department of
International Media
Communications and Communication Technologies, Educational and
Scientific Institute
of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-3435-2146>

Kseniia Babkina,

Master degree in "International Relations, Social Communications and
Regional Studies",
Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0007-6052-0226>

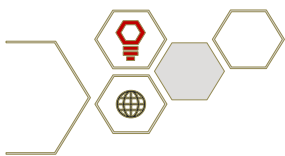
Abstract: In the context of Ukraine's acquisition of candidate status and the completion of the bilateral screening of Ukrainian legislation against the EU acquis in 2025, the institutional transformation of higher education as an element of successful European integration is of particular relevance. The purpose of the article is to identify the key institutional mechanisms of higher education transformation at the candidate and pre-negotiation stages, based on a comparative analysis of the experience of Poland, Bulgaria, Croatia, Moldova, and Georgia, and to formulate recommendations for Ukraine. The focus on higher education is justified by the fact that this sector is the subject of Chapter 26 of the EU acquis negotiation chapters and possesses the most developed architecture of European integration institutions — from the Bologna Process to the EHEA and EQAR. The methodological basis comprises comparative institutional analysis, quantitative analysis of chronological

intervals, and systematic analysis of ENQA external review reports with qualitative coding. The study finds that successful institutional transformation of higher education requires not only formal legislative compliance but also a substantive shift in governance culture and accountability. Analysis of ENQA reports reveals three empirical patterns: agency independence is the most systemically vulnerable standard; resource capacity follows non-linear dynamics regardless of funding volumes; and procedural standards are more readily achieved than those requiring substantive institutional change. Priority directions for Ukraine are identified: full NAQA membership in ENQA and inclusion in EQAR, transition to performance-based funding and legislative consolidation of the agency's financial autonomy, and leveraging wartime reconstruction as a catalyst for institutional modernization. The institutional transformation of higher education is a strategic, rather than technical, dimension of Ukraine's European integration.

Key words: *institutionalization, European Higher Education Area, European integration of Ukraine, EU member states.*

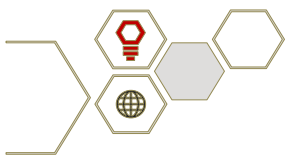
Постановка проблеми. У вересні 2025 року Україна завершила двосторонній скринінг відповідності свого законодавства *acquis* ЄС (сукупність законодавства, практик та принципів ЄС, які кожна країна-кандидат зобов'язана імплементувати) — найшвидший в історії Європейського Союзу. Скринінг — це обов'язковий технічний етап переговорів про вступ до ЄС: детальний порівняльний аналіз національного законодавства з правом ЄС з визначенням прогалів та формуванням плану імплементції. За 14 місяців, у найскладніших умовах повномасштабної війни, було проведено 34 двосторонні зустрічі тривалістю 66 днів, охоплено понад 700 презентацій з участю представників більш ніж 70 органів державної влади [1; 2]. Завершення скринінгу відкриває новий етап: перехід від добровільної гармонізації до адаптації до інституційних та нормативних рамок ЄПВО та ЄС.

У цьому контексті вища освіта набуває особливого стратегічного значення. Вона є одним із найбільш інституційно розвинутих секторів українських реформ — з діючою агенцією якості (НАЗЯВО — Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, створене у 2015 році для зовнішньої акредитації освітніх програм), зростаючою участю України у програмах Erasmus+ та Horizon Europe, включенням до мережі Eurydice, — проте водночас зберігає системний розрив між формальним прийняттям стандартів та їх практичним впровадженням. Питання про те, як інші країни пройшли цей шлях і яких помилок Україна може уникнути, є не лише академічним, а й суто практичним, оскільки є частиною політик євроінтеграції.

Дана стаття зосереджується на інституційній трансформації вищої освіти країн-кандидатів і пов'язаних партнерів ЄС як аналітичній основі для вироблення рекомендацій для України на поточному переговорному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження євроінтеграції вищої освіти охоплює кілька аналітичних напрямів. М. Доббінс та М. Квек [3] зафіксували, що за 25 років трансформацій регіон Центральної та Східної Європи пройшов шлях від централізованих радянських систем до диверсифікованих ринково-орієнтованих моделей, однак зберіг значні інституційні нерівності. Їхній ключовий висновок: євроінтеграція не усуває структурних асиметрій між університетами, а відтворює їх на новому рівні — передові інституції концентрують переваги від міжнародної відкритості, тоді як слабші залишаються на периферії. М. Доббінс [4] показав на прикладі Польщі, що євроінтеграція діяла через два конкуруючі механізми — ринкову конкуренцію і масовізацію та нормативну гармонізацію через Болонський процес, які тривалий час суперечили один одному. Ю. Войняк та М. Майорек [5] показали, що надмірна демократична автономія університетів, запроваджена у Польщі у 1990 році, на десятиліття заблокувала раціоналізацію витрат та оновлення академічного персоналу. Натомість Б. Левен [6]

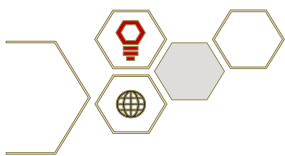

зафіксував, що польський передвступний період (1994–2004) поєднував надмірну автономію університетів із цілеспрямованим використанням фінансових інструментів ЄС для розбудови адміністративної спроможності університетів.

Болгарський досвід є показовим прикладом інституційного опору реформам, яку описав Є. Дайнов [7] у своїй концепції «правового догматизму»: в умовах слабкої зовнішньої підзвітності адміністратори нейтралізують реформи через формальну відповідність без субстантивного впровадження. Суттєві зрушення розпочалися лише з переходом до делегованих бюджетів у 2007 році, тобто через 12 років після старту реформ, коли фінансова відповідальність була безпосередньо покладена на заклади, а не залишалася прерогативою міністерства. Хорватський кейс [8] демонструє, як точкове рішення щодо запровадження Державної матури у 2009 році змогло дати системний ефект прозорості та знизити можливості для корупції у вступному процесі.

Е. Кінцурашвілі та Л. Плешка [9] доводять, що кандидатський статус трансформує умови ЄС з рекомендацій у переговорні зобов'язання, а реформи прискорюються лише тоді, коли євроінтеграція сприймається не як зовнішній тиск, а як власна мета. Н. Захарчук [10], М. Гладченко та ін. [11], А. Олексієнко [12] і М. Каганець та ін. [13] окреслюють специфіку українського контексту — системний розрив між формальними реформами та реальною інституційною поведінкою, успадкований від радянської адміністративної культури.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Попри значний масив досліджень з окремих країн, відсутнє систематичне порівняння, що одночасно охоплювало б країни — члени ЄС (Польща, Болгарія, Хорватія) і країни-кандидати (Молдова, Грузія) — з проекцією на специфічні умови України після скринінгу 2025 р.: воєнний стан, вже створена база (НАЗЯВО, Eurydice, Horizon Europe), необхідність поєднувати реформи з відбудовою.

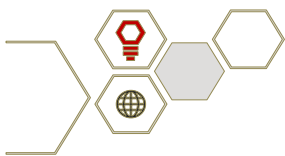
Формулювання цілей статті. Мета статті — на основі порівняльного аналізу досвіду Польщі, Болгарії, Хорватії, Молдови та Грузії визначити ключові інституційні механізми трансформації вищої освіти на кандидатському та допереговорному етапах, оцінити відповідні результати та сформулювати конкретні рекомендації для України щодо пріоритетів у сфері вищої освіти на наступному етапі переговорів про вступ до ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європеїзація у сфері вищої освіти відбувається через Відкритий метод координації (ОМС) — механізм, за яким конвергенція національних політик забезпечується через спільні цілі та обмін найкращими практиками, а не через обов'язкові директиви [2], — оскільки освіта залишається сферою виключної компетенції держав-членів. Головним інструментом є Болонський процес — ініціатива 49 країн з 1999 року, спрямована на створення ЄПВО через ЄКТС, трициклову структуру ступенів та стандарти ESG [14; 15]. Ключова аналітична відмінність — між формальним прийняттям стандартів (законодавство, рамки кваліфікацій, приєднання до мереж) та їх субстантивним впровадженням (зміна культури якості, незалежність акредитаційних органів, реальна фінансова підзвітність) — те, що Є. Дайнов [7] описує через концепцію «правового догматизму».

У даній статті інституційна трансформація вищої освіти визначається як сукупність змін у механізмах врядування, забезпечення якості, міжнародної інтеграції та фінансової підзвітності університетського сектору.

Польська трансформація розпочалася з «Закону про вищу освіту» 1990 р., що надав університетам безпрецедентну автономію. Наслідком стала масовізація: до 2006 р. кількість вишів зросла майже вчетверо, а кількість студентів зросла на 380%. З 427 закладів у 2005 році 301 були приватними, що зробило приватний сектор Польщі найбільшим в Європі [6]. Але надмірна автономія без зовнішньої підзвітності спричинила структурну деградацію. До 2022 р. система скоротилася майже на 40% від піку кількості студентів.

Реформа 2018 р. («Конституція для науки») відновила баланс через ради із зовнішніми стейкхолдерами та результатоорієнтоване фінансування [16].

До вступу у 2004 р. Польща запровадила трициклову структуру ступенів та ЄКТС. Польська акредитаційна комісія (РКА — Polska Komisja Akredytacyjna, 2002), отримавши членство ENQA, забезпечила міжнародне визнання польських дипломів [17]. Передвступна допомога ЄС через PHARE, ISPA та SAPARD у 1994–2004 цілеспрямовано фінансувала інституційну розбудову [18].

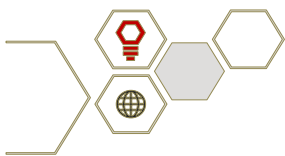
Болгарський досвід є застережним прикладом: через «правовий догматизм» Є. Дайнова [7] бюрократичні структури нейтралізували реформи, виконуючи букву законів для уникнення покарань, а не задля результатів.

Суттєві зрушення розпочалися з делегованими бюджетами 2007 р. NEAA вступила до ENQA ще у 2006 р. — до офіційного членства в ЄС [17], підтверджуючи: акредитаційне визнання є результатом підготовки, а не вступу. Фінансування за кількістю студентів без зв'язку з результатами структурно стимулювало зниження якості [19].

Хорватська реформа демонструє, як конкретний інструментальний вибір може мати трансформативний ефект на всю систему. Державна матура (2009) знизилася корупцію у вступному процесі [20]. Агенція з питань науки та вищої освіти (ASHE, 2004–2005) поєднала функції акредитації, управління централізованою системою вступу та ведення національного офісу ENIC-NARIC.

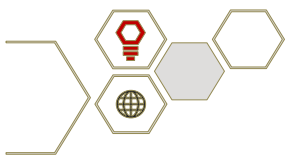
Закон про Хорватську рамку кваліфікацій (CROQF) було прийнято у 2013 р. — в рік вступу до ЄС. Хорватський досвід демонструє важливу закономірність: реформи не завершуються в день вступу. Новий Закон про забезпечення якості 2023 року запровадив вимогу, що спільні програми з іноземними університетами мають акредитуватися виключно агенцією, зареєстрованою в EQAR [8]. У 2023 році мобільність випускників у 8,7% залишається нижчою за цільовий показник ЄС 23% [21].

Порівняння Молдови та Грузії слугує аналітичним доповненням до основних кейсів, однак виявляє закономірність, яка є контрінтуїтивною відносно технократичних підходів до реформ. Грузія приєдналася до Болонського процесу у 2005 р., заснувала агенцію якості ще у 2006 р. і є повним членом ENQA та EQAR з 2019 р. — тобто інституційно вона більш зріла у сфері забезпечення якості, ніж Молдова. Проте після ухвалення закону про «іноземних агентів» та демократичного відкату у 2024 р. грузинський уряд самостійно призупинив переговорний процес до 2028 р., що фактично заморозило подальший інституційний розвиток у сфері вищої освіти [22]. Молдова, натомість, де уряд інтерналізував вимоги ЄС як проєкт державотворення, просувається вперед попри менш розвинутий профіль агенції якості: ANACIP (попередник ANACEC), заснована у 2014 р. та реорганізована у 2018 р., є affiliate-членом ENQA без реєстрації в EQAR. і є affiliate-членом ENQA без реєстрації в EQAR [23]. Цей контраст підтверджує центральний аргумент Е. Кінцурашвілі та Л. Плешки [9]: визначальним фактором є не рівень інституційної зрілості, а внутрішнє політичне сприйняття умов ЄС — чи розглядає керівництво євроінтеграцію як власний проєкт, чи як зовнішній тиск на владні мережі.

Для України повномасштабна війна одночасно є найгострішим викликом і каталізатором реформ. Понад 20% ЗВО пошкоджено, рівень державного фінансування науки не досягає 1% ВВП, близько 20% науковців виїхали [24–26]. Водночас участь у Horizon Europe демонструє стійку позитивну динаміку: українські організації залучили 63,4 млн євро — на 30% більше, ніж за всі сім років попередньої програми «Горизонт 2020», підписано 239 грантових угод, а рівень успішності заявок зріс з 9% до 13% [36]. Понад 30 університетів стали партнерами Європейських університетських альянсів [27]. Такий результат підтверджує аргумент про євроінтеграцію як механізм інституційної стійкості навіть в екстремальних умовах [13].

З метою верифікації порівняльних висновків було здійснено кількісний аналіз хронологічних інтервалів між ключовими інституційними етапами по шести досліджуваних країнах за період 1999–2025 рр. Аналіз ґрунтується на офіційних даних ENQA, EQAR, CEENQA, Eurydice та NAQA і охоплює шість вимірів: рік підписання Болонської декларації, рік заснування агенції якості, рік отримання членства в ENQA, рік реєстрації в EQAR, рік прив’язки НРК до EQF та поточний статус євроінтеграції. Інтервальний аналіз дозволяє виявити структурні закономірності між кейсами.

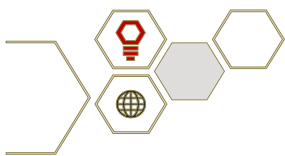
Таблиця 1.

Хронологічний аналіз інституційних етапів вищої освіти
досліджуваних країн (1999–2025)

Індикатор	Польща (вступ 2004)	Болгарія (вступ 2007)	Хорватія (вступ 2013)	Молдова (канд. 2022)	Грузія (канд. 2023)	Україна (канд. 2022)
Болонська декларація	1999	1999	2001	2005	2005	2005
Агенція якості	РКА — 2002	NEAA — 1996	ASHE — 2009	ANACEC (ANACIP) — 2014	NCEQE — 2006	НАЗЯВО — 2015
ENQA — повне членство	2009	2006	2011	—	2019	Affiliate 2020
EQAR	2009	2009-2013; з 2018	2011	—	2019	—
НРК/EQF	2013	2012	2012	—	—	—
Роки Bologna до вступу/канд.	5 років	8 років	12 років	17 років	18 років	17 років

Джерело: складено на основі ENQA [14], EQAR [37], CEENQA [17], Eurydice [8; 29], NAQA [28], РКА [17]

Інтервальний аналіз даних таблиці 1 дозволяє виявити три структурні закономірності, що мають безпосереднє значення для прогнозування траєкторії України.

По-перше, хронологічні інтервали виявляють структурну подібність між Україною та Хорватією: обидві досягли ENQA-статусу і прив'язали НРК до EQF за 1–2 роки до відповідного ключового етапу. Критичний наступний крок для України: повне членство НАЗЯВО в ENQA та включення до EQAR.

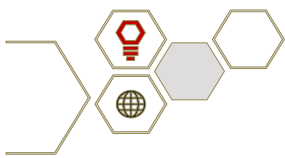
По-друге, болгарський кейс ілюструє ризик розриву між формальним членством в ЄС та реальним визнанням у ЄПВО: NEAA втратила реєстрацію EQAR у 2013 р. і не відновлювала її до 2018 р. Навіть раннє ENQA-членство не гарантує стабільного статусу. Для України це означає, що отримання повного членства НАЗЯВО в ENQA – це не разова подія, а постійний процес підтвердження відповідності стандартам.

По-третє, грузинський кейс є найбільш переконливим спростованням технократичного підходу: NCEQE — повний член ENQA/EQAR з 2019 р. — проте переговори заморожено через зміну політичної волі керівництва у 2024 р. Молдова, де вимоги ЄС інтерналізовані як національний проєкт, просувається вперед попри слабший інституційний профіль.

Водночас дослідження має методологічні обмеження: країни перебували в різних історичних, політичних та економічних умовах, процеси в Молдові, Грузії та Україні незавершені, а повномасштабна війна створює для України безпрецедентний контекст, який не має повного аналога серед досліджуваних кейсів.

Для верифікації якісних висновків застосовано систематичний аналіз документів із якісним кодуванням п'яти звітів ENQA: РКА (Польща, 2023) [31], NEAA (Болгарія, 2022) [32], ASHE (Хорватія, 2021/2022) [33], ANACES (Молдова, 2023) [34] та NCEQE (Грузія, 2024) [35] — по три агенції країн — членів ЄС і дві агенції країн-кандидатів.

Аналіз зосереджений на семи стандартах: ESG 3.3 (незалежність), 3.5 (ресурси), 2.1 (внутрішнє ЗЯ), 2.2 (методологія), 2.5 (критерії рішень), 2.6 (звітність), 2.7 (скарги). Усі дані верифіковані з первинних текстів звітів.

Таблиця 2.

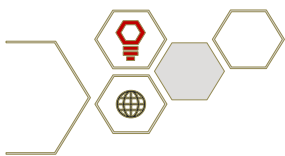
Порівняльне кодування відповідності агенцій забезпечення якості стандартам ESG за результатами зовнішніх оглядів ENQA (2022–2024)

Стандарт ESG	РКА Польща (2023)	NEAA Болгарія (2022)	ASHE Хорватія (2021/2022)	ANACEC Молдова (2023)	NCEQE Грузія (2024)
<i>ESG Частина 3: Агенції забезпечення якості</i>					
3.3 Незалежність	Ч	П	П	Ч	Ч
3.5 Ресурси	П	Ч	П	Ч	П
<i>ESG Частина 2: Зовнішнє забезпечення якості</i>					
2.1 Врахування внутрішнього ЗЯ	П	П	П	Ч	П
2.2 Методологія	П	П	П	Ч	П
2.5 Критерії рішень	П	П	П	П	Ч
2.6 Звітність	П	П	П	П	П
2.7 Скарги та апеляції	П	П	П	П	П

Примітка: П — Повна відповідність (Compliant); Ч — Часткова відповідність (Partially Compliant). РКА (2023) — цільовий огляд (targeted review); стандарти ESG 2.2 та 2.5 перенесені з рішення EQAR щодо повного огляду 2018 р. Огляд ASHE проведено у червні 2021 р., звіт опублікований у березні 2022 р. Джерела: [31; 32; 33; 34; 35].

Дані таблиці 2 дозволяють виявити три закономірності, що мають безпосереднє значення для аналізу траєкторії України.

Незалежність агенції (ESG 3.3) є найбільш вразливим стандартом у всій вибірці: часткову відповідність зафіксовано у трьох із п'яти агенцій — РКА, ANACEC і NCEQE. Принципово важливо, що РКА регресувала з повної відповідності (2018) до часткової (2023) внаслідок одноразового політичного втручання: звільнення президента агенції міністром до закінчення терміну повноважень у 2022 р. Це свідчить, що проблема незалежності не є виключно кандидатською, а навіть зріла агенція країни-члена ЄС залишається вразливою до ситуативного тиску виконавчої влади. У NCEQE директор одночасно обіймав посаду заступника міністра освіти — факт, виявлений панеллю самостійно [35]. Спільний знаменник усіх трьох випадків — це відсутність або

неефективність законодавчих механізмів, що унеможливляють передчасне звільнення керівництва або суміщення посад.

Ресурсна спроможність (ESG 3.5) демонструє нелінійну динаміку. NEAA регресувала через неможливість управляти власними доходами [32]. NCEQE підвищила частку власних доходів з 37% до 67% бюджету. Ключовий висновок: відповідність ESG 3.5 визначається фінансовою незалежністю агенції, а не обсягом фінансування.

Процедурні стандарти (ESG 2.6, 2.7) досягаються легше — повна відповідність у чотирьох агенціях з новішими звітами. Стандарти, що потребують субстантивних змін (3.3, 3.5, 2.1), залишаються проблемними. Часткова відповідність ESG 2.5 у NCEQE [35] свідчить: формальна відповідність процедурам і якість рішень — різні виміри.

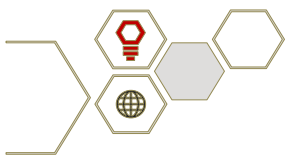
Порівняльний аналіз звітів ENQA дозволяє сформулювати три висновки, безпосередньо релевантні для оцінки готовності НАЗЯВО до зовнішнього огляду.

По-перше, ESG 3.3 (незалежність) є найбільш системно вразливим стандартом. Для НАЗЯВО це означає необхідність не лише закріпити механізми незалежності законодавчо, а й передбачити захист від передчасного звільнення керівного складу агенції виконавчою владою.

По-друге, ESG 3.5 (ресурси) потребує законодавчого закріплення автономного управління доходами агенції — досвід NEAA і NCEQE демонструють контрастну залежність від цього чинника.

По-третє, ASHE (13/14 стандартів — повна відповідність у 2021/2022 р.) є реалістичним горизонтом для НАЗЯВО: 5–7 років послідовної роботи — орієнтир стратегії 2025–2030 рр.

Висновки. Порівняльний аналіз досвіду Польщі, Болгарії, Хорватії, Молдови та Грузії демонструє, що євроінтеграція вищої освіти — це не технічний процес адаптації законодавства, а тривала інституційна трансформація, яка не завершується в день вступу. Польська система

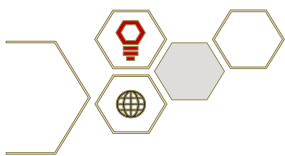

реформується через двадцять років після набуття членства, Хорватія оновила законодавство через десять років після вступу в ЄС. Це означає, що Україна стоїть лише на початку шляху, і питання не в тому, чи буде реформа, а в тому, чи буде вона субстантивною.

Результати дослідження підтверджують: формальна відповідність і реальна трансформація — не одне й те саме. Болгарський досвід показав, як бюрократичні структури можуть виконувати букву вимог, зберігаючи незмінною внутрішню логіку функціонування. Натомість молдовський і грузинський кейси розкривають іншу, глибшу залежність: важить не рівень інституційної зрілості, а те, чи сприймає керівництво країни євроінтеграцію як власний проєкт. NCEQE сильніша за ANACEC — але саме Молдова рухається вперед.

Для України це означає, що виклик полягає не в побудові нових інституцій. НАЗЯВО, Eurydice, участь у програмах Erasmus+ та Horizon Europe вже утворюють достатню базу. Виклик — у наповненні цих інституцій реальним змістом. Насамперед це стосується двох речей: незалежності НАЗЯВО та її фінансової автономії. Дані звітів ENQA недвозначно свідчать, що саме ці виміри є найбільш вразливими — причому не лише для країн-кандидатів: польська РКА регресувала через одне міністерське рішення. Без законодавчого захисту від подібного втручання будь-яка агенція залишається вразливою.

Реалістичним орієнтиром для НАЗЯВО є хорватська ASHE, яка досягла повної відповідності за 13 із 14 стандартів ESG приблизно за п'ять-сім років послідовної роботи. Болгарський досвід при цьому показує, що повне членство ENQA та включення до EQAR можливі до завершення переговорів про вступ. Пілотний проєкт державних грантів, запущений КМУ у 2024 р., відкриває можливість для реальної фінансової підзвітності університетів — за тією ж логікою, що й болгарські делеговані бюджети 2007 р. Те, що фінансування у

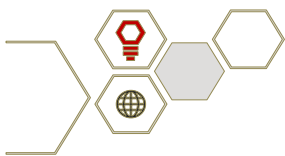
Horizon Europe зросло до 63,4 млн євро при успішності заявок 13%, свідчить, що потенціал системи є, і він вже реалізується.

Подальші дослідження доцільно зосередити на трьох напрямках. По-перше, моніторинг імплементації Глави 26 acquis — відстеження того, як рамкові зобов'язання скринінгу перетворюються на конкретні законодавчі зміни. По-друге, порівняльний аналіз різних груп українських університетів за ступенем інституційної зрілості, аналогічний до того, що М. Квек і М. Доббінс проводили для польської системи. По-третє, оцінка того, як воєнна відбудова університетської інфраструктури може стати каталізатором, а не перешкодою для євроінтеграції — зокрема через включення стандартів відкритої науки та EQAR-сумісних процедур якості в умови відбудовчого фінансування.

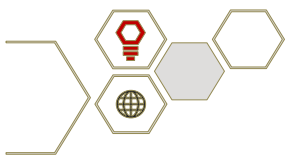
Список використаних джерел

1. European Commission. Ukraine successfully completes its screening process. Enlargement and Eastern Neighbourhood. 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/ukraine-successfully-completes-its-screening-process-2025-09-30_en
2. Treaty on the Functioning of the European Union. Official Journal of the EU. 2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>
3. Dobbins M., Kwiek M. Europeanisation and globalisation in higher education in Central and Eastern Europe: 25 years of changes revisited. European Educational Research Journal. 2017. Vol. 16, No. 5. P. 519–528.
4. Dobbins M. Between competition imperative and Europeanisation: the case of higher education reform in Poland. Higher Education. 2015. Vol. 69, No. 1. P. 129–142.
5. Wojniak J., Majorek M. Reforms of the higher education system in Poland since 1989. SHS Web of Conferences. 2019. Vol. 66. P. 01025.

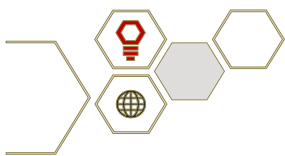

6. Leven B. Poland's transition in business education. *American Journal of Business Education*. 2010. Vol. 3, No. 1. P. 53–60.
7. Dainov E. Education reform in Bulgaria: a study in failure. CERGE-EI Working Paper Series RRCV_48. 2007. URL: https://www.cerge-ei.cz/pdf/gdn/rrc/RRCV_48_paper_01.pdf
8. Eurydice. Croatia: Overview. 2022. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/croatia>
9. Kintsurashvili E., Pleșca L. The impact of candidate status in Georgia and Moldova. German Marshall Fund. 2026. URL: <https://www.gmfus.org/news/impact-candidate-status-georgia-and-moldova>
10. Zakharchuk N. Contextualizing the development of Ukrainian higher education: between Soviet legacies and European regionalization. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*. 2020. Vol. 7, No. 2.
11. Hladchenko M., Dobbins M., Jungblut J. Exploring change and stability in Ukrainian higher education and research. *Higher Education Policy*. 2020. Vol. 33, No. 1. P. 111–133.
12. Oleksiyenko A. From the revolution of dignity to a revolution of academic excellence? *Handbook of Education Policy*. Edward Elgar, 2023. P. 51–67.
13. Kahanec M., Leu-Severynenko S., Novosad A., Stadnyi Y. Education reforms during and after the war. *Rebuilding Ukraine: Principles and Policies*. CEPR Press, 2022. P. 323–360. URL: <https://cepr.org/chapters/education-reforms-during-and-after-war>
14. European University Association. Bologna Process and European Higher Education Area. URL: <https://www.eua.eu/our-work/topics/bologna-process.html>
15. European Education Area. The Bologna Process and the European Higher Education Area. URL: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/bologna-process>

16. Kwiek M., Szadkowski K. Higher education systems and institutions, Poland. Encyclopedia of International Higher Education Systems and Institutions. Springer, 2018.
17. CEENQA. History of PKA. URL: <https://www.ceenqa.org>
18. Musiałkowska I., Talaga R. Pre-Accession Assistance in Poland. The Palgrave Handbook of EU Enlargement. Springer, 2026.
19. World Bank. Higher education in Bulgaria. World Bank Human Development Department, 2012. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/718421468769522838>
20. Havranek J. The Croatian Qualifications Framework: a reform instrument for the educational system. HED Magazine. URL: https://hedclub.com/en/library/the_croatian_qualifications_framework_a_reform_instrument_for_the_educational_system
21. European Commission. Croatia — Education and Training Monitor 2025. 2025. URL: <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor/en/country-reports/croatia.html>
22. EUA Board. EUA Board calls for the safeguarding of autonomy, diversity and inclusive governance for universities in Georgia. 2026. URL: <https://www.eua.eu/news/eua-news/eua-board-calls-for-the-safeguarding-of-autonomy-diversity-and-inclusive-governance-for-universities-in-georgia.html>
23. Ministry of Education and Research of Moldova. National Education Development Strategy (2021–2030) — "Educația 2030". 2023. URL: <https://stip.oecd.org/stip/interactive-dashboards/policy-initiatives/2025%2Fdata%2FpolicyInitiatives%2F200002363>
24. University World News. One in five HE institutions damaged or destroyed in war. 2024. URL: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20240301072602780>

25. UNESCO. Ukraine: restoring scientific infrastructure will cost over \$1.26 billion. 2024. URL: <https://ukraine.un.org/en/263017-ukraine-restoring-scientific-infrastructure-will-cost-over-126-billion-unesco>

26. de Rassenfosse G., Murovana T., Uhlbach W.-H. The impact of war on the scientific workforce: evidence from Ukraine. Nature Human Behaviour. 2023.

27. European Commission. European Universities initiative: Ukraine participation. Publications Office of the EU, 2024.

28. NAQA. Annual report of the National Agency for Higher Education Quality Assurance for 2024. 2025. URL: <https://en.naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2025/05/ANNUAL-REPORT-OF-THE-NATIONAL-AGENCY-FOR-HIGHER-EDUCATION-QUALITY-ASSURANCE-IN-FOR-2024.pdf>

29. Eurydice. National Unit of Eurydice in Ukraine. URL: <https://eurydice.iea.gov.ua/en/the-national-unit-of-eurydice-in-ukraine/>

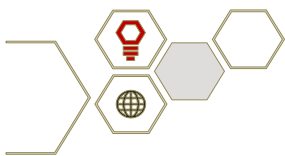
30. EHEA. Bologna Process Implementation Report 2020. 2020. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/european-higher-education-area-2020-bologna-process-implementation-report>

31. ENQA. Targeted External Review of the Polish Accreditation Committee (PKA). 2023. URL: <https://pka.edu.pl/wp-content/uploads/2023/07/PKA-external-review-report-1.pdf>

32. ENQA. External Review of the National Evaluation and Accreditation Agency (NEAA), Bulgaria. 2023. URL: <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/NEAA-External-review-report.pdf>

33. ENQA. External Review of the Agency for Science and Higher Education (ASHE), Croatia. 2022. URL: <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/ASHE-external-review-report.pdf>

34. EQAR. External Review of the National Agency for Quality Assurance in Education and Research (ANACEC), Moldova. 2024. URL: https://www.eqar.eu/assets/uploads/2024/03/04_ANACEC_external_review_report.pdf

35. ENQA. External Review of the National Center for Educational Quality Enhancement (NCEQE), Georgia. 2024. URL: https://backend.deqar.eu/reports/EQAR/04_NCEQE_external_review_report.pdf

36. Павлишин О., Козар О. Гранд грант: переваги й виклики програми «Горизонт Європа» для українських науковців. Куншт. 2026. URL: <https://www.kunsht.com.ua/articles/horyzont-yevropa>

37. EQAR. Register of quality assurance agencies. URL: <https://www.eqar.eu/register/>